

BEZBEDNOST U NEKIM ELEMENTIMA RATNIH PRIPREMA

Značaj bezbednosti¹ u savremenim uslovima implicirao je potrebu da ona dobije zapaženo mesto i u ratnim pripremama armije i zemlje za rat.

I pored popuštanja zategnutosti u Evropi, savremeni svet karakteriše dalje zaoštavanje i pojačana primena politike sile i pritiska u međunarodnim odnosima. Imperijalizam u sklopu strategijske koncepcije „posrednog nastupanja” pokušava da lokalnim ratovima ugrozi nezavisne i progresivne zemlje, pa bezbednost tih zemalja sve više dobija na značaju. To potvrđuje i nedavna izraelska agresija na arapske zemlje na Bliskom istoku, koju su podržali imperijalistički krugovi na Zapadu. Poznato je da su obaveštajne službe Izraela i snaga koje su ga podržavale odigrale krupnu ulogu i pružile komandovanju sve potrebne elemente za procenu strategijsko-operativne situacije, odlučivanje i vođenje borbenih dejstava. Ta činjenica iziskuje da se lokalni ratovi što pre izuče i analiziraju i sa stanovišta mesta i uloge obaveštajnih i bezbednosnih službi.

Savremena iskustva ukazuju da bezbednost i tajnost postaju značajan činilac u planiranju, neposrednoj pripremi i realizaciji ratnih planova i ratnih priprema uopšte. Njihov cilj i značaj su slični skoro u svim armijama, i svode se na preduzimanje odgovarajućih mera za sprečavanje obaveštajno-subverzivnog rada, zaštitu sopstvenih snaga, planova i namera i stvaranje uslova za iznenađenje protivnika. Takav cilj i značaj bezbednosti nalažu potrebu svestrane razrade, organizacije i preduzimanja mera bezbednosti i zaštite tajnosti u svim fazama ratnog planiranja.

Pri sagledavanju bezbednosti u primenama oružanih snaga obično se imaju u vidu sledeći bitni elementi:

mesto i uloga određene zemlje i njenih oružanih snaga u eventualnom ratu, odnosno elementi vojno-političke procene, i u sklopu toga potrebe koje se postavljaju na obaveštajno-bezbednosnom planu;

obaveštajna aktivnost potencijalnog agresora i njena usmenost ka određenim pravcima i operativno-strategijskim ciljevima koji mogu predstavljati težište dejstava;

---

¹ U ovom članku reč je o bezbednosti koja obuhvata raznovrsne mere i delatnosti koje se preduzimaju i sprovode u okviru oružanih snaga i na celoj državnoj teritoriji, radi zaštite od obaveštajne službe, subverzivne i druge neprijateljske delatnosti.

elementi politike dotične zemlje koji utiču na izbor rešenja za suprotstavljanje ovakvoj vrsti aktivnosti;

snage unutrašnjeg neprijatelja preko kojih strane obaveštajne službe nastoje da ostvare deo svojih obaveštajno-subverzivnih planova prema oružanim snagama i jedinstvu naroda, odnosno zemlje.

Da bi se izbeglo iznenađenje, naponi na obaveštajno-bezbednosnom planu, pored zaštite oružanih snaga, usmeravaju se i na pravovremeno otkrivanje planova i namera potencijalnih protivnika. I u koncepciji naše vojne bezbednosti osnovni cilj je sprečiti eventualnog protivnika da dođe do podataka o našim oružanim snagama i namerama, onemogućiti mu da obaveštajno-subverzivnim i drugim oblicima neprijateljske delatnosti podriava moralno-političko jedinstvo i borbenu spremnost jedinica, obmanuti ga i, na odgovarajući način, iznenaditi. U svemu tome se polazi od činjenice da se bez organizovane i efikasne bezbednosti, zaštite tajnosti sopstvenih mera i postupaka, obmanjivanja neprijatelja i drugih mera ne može računati sa navođenjem protivnika na pogrešne procene i zaključke o planovima i mogućnostima zemlje i njenih oružanih snaga.

Većina vladajućih mišljenja u savremenim vojnim doktrinama polazi od toga da bezbednost ratnih priprema zavisi, pre svega od objektivnosti i potpunosti bezbednosne procene. Činjenica je da se polazi od toga da je procena jedini put za izvlačenje realnih zaključaka o mogućnostima protivnika u prikupljanju podataka i vršenju subverzivnih delatnosti koje mogu otežati realizovanje planova za odbranu zemlje.

Danas prevladavaju mišljenja, a i u praksi se tako postupa, da nije moguće sve sakriti od protivnika. Sve se više insistira na tome da se visok stepen bezbednosti i tajnosti mora obezbediti tamo gde je to najnužnije. Težište je na zaštiti onih podataka i elemenata koji imaju vitalni značaj u pripremama oružanih snaga i za odbranu zemlje. Skoro kod svih armija to su sledeći podaci: vojna doktrina, ratni i mobilizacijski planovi, planovi daljeg razvitka oružanih snaga, novo naoružanje, podaci o borbenoj gotovosti i organizacijsko-formacijskoj strukturi oružanih snaga, podaci o specijalnim objektima i ešeloniranju materijalno-tehničkih rezervi, naučni i tehnički pronalasci od posebnog značaja, podaci o naporima obaveštajnih i kontraobaveštajnih organizacija i slično.

Iskustvo iz agresije na Bliskom istoku pokazuje da ukoliko potencijalni agresor dođe do pomenutih podataka, mogu da nastupe katastrofalne posledice. Prema autentičnim američkim izvorima, CIA je, na primer, raspolagala kompletnom vojnostrategijskom procenom arapskih zemalja i armija u kojoj su bili sadržani svi bitni elementi za odlučivanje i vođenje dejstava. Izraelci su, kako se tvrdi, raspolagali čak i detaljnim podacima na osnovu kojih su nanosili odlučujuće udare po objektima i elementima borbenog poretka protivnika.

Gotovo svi vojni stručnjaci ističu da su obaveštajne službe agresora i njegovih pomagača u ovom ratu odigrale jednu od najvećih uloga, ako ne i presudnu, jer su uspele da prikupe sve potrebne

podatke za vođenje rata. Nasuprot tome, službe bezbednosti arapskih zemalja su do kraja podbacile i dopustile da strane obaveštajne službe otkriju sve podatke o oružanim snagama i drugim faktorima koji su imali uticaja na vođenje rata.

Poznato je da se sve ne može, a nije ni potrebno, sačuvati u tajnosti. Međutim, određivanjem težišta, odnosno većom organizovanosti u preduzimanju preventivnih i kontraobaveštajnih mera i angažovanjem odgovarajućih snaga i sredstava moguće je sprečiti protivnika da dođe do podataka koji su od posebnog značaja. Suština svih ovih mera je da se sačuvaju u tajnosti podaci do onog časa kada protivnik od njih neće više imati koristi i ako ih otkrije. Postizanje tog cilja umanjuje efikasnost upotrebe neprijateljevih snaga, njegovih početnih nuklearnih i drugih udara, pa i preduzimanje subverzivnih dejstava.

Postalo je pravilo da se naponi svih komandi organizacija i institucija narodne odbrane, obaveštajno-bezbednosnih organizacija i drugih faktora u državi orijentišu upravo na zaštitu tog težišta, mada se u svim zemljama, pa analogno tome i u oružanim snagama, propisuju, organizuju i preduzimaju mere i za zaštitu ostalih podataka koji su od interesa za odbranu zemlje.

Potpuniji prikaz raznovrsnih mera i postupaka koje su se ustalile u većini savremenih armija zahtevao bi znatno više prostora nego što se može izneti u jednom članku. Ovde se ukazuje na značaj bezbednosti samo u nekim, po mom mišljenju, veoma bitnim elementima ratnih priprema — u mobilizacijskim poslovima, ratnom planiranju, borbenoj gotovosti, komandovanju, obaveštajnim pripremama, i priprema i organizovanju sistema službe bezbednosti.

1. *Značaj mera bezbednosti u mobilizacijskim pripremama* uslovljen je karakterom savremenog rata i mobilizacije u savremenim uslovima. Mobilizacija je postala veoma složena i zahteva obimne napore pri prelasku oružanih snaga i čitave zajednice sa mirnodopskog na ratno stanje, što traži temeljite pripreme na svim nivoima i u svim oblastima državnog, vojnog, privrednog i društvenog života.

Savremeni uslovi zahtevaju da se poslovi na mobilizaciji obavljaju ne samo pre i u uslovima otpočetih ratnih dejstava već i u toku vođenja rata i to kako na teritoriji koju nije zahvatio neprijatelj, tako i u pozadini neprijatelja. Za uspešno vođenje savremenog rata značajna je, pre svega, dobro organizovana, planski i uspešno sprovedena mobilizacija oružanih snaga.

Lokalni ratovi u savremenoj epohi unose nove elemente u sistem mobilizacije, a posebno u pogledu njene brzine, tajnosti izvođenja i uopšte njene bezbednosne zaštite.

Događaji na Bliskom istoku potvrdili su, pored ostalog, veliki značaj početnog perioda rata. On se planira, priprema i izvodi na bazi svestranih podataka prikupljenih od vojnoobaveštajnih službi još u miru. Ukoliko vojnoobaveštajnoj službi pođe za rukom da otkrije sve elemente ratnih priprema protivnika, svoje oružane snage

stavlja u veoma povoljne uslove da postignu iznenađenje i da brzo eksploatišu sve slabosti protivnika.

Problem otkrivanja priprema i početka agresije u kratkotrajnim i munjevitim lokalnim ratovima ponovo se postavlja u svojoj oštrini pred obavешtajne i bezbednosne službe. Takve ratove je moguće otpočeti i voditi prvim stratezijskim ešelonima, koji su gotovo uvek potpuno spremni, pogotovo u uslovima kada se svestrano poznaje protivnik.

Radi bezbednijeg izvršenja mobilizacije, pored spremnog prvog stratezijskog ešelona, u skoro svim zemljama se predviđaju i vanredne mere u slučaju zategnutijih odnosa u svetu, u tzv. predmobilizacijskom periodu. Obično se pozivanjem na vežbu popunjavaju operativne jedinice, a i ostale ratne jedinice pojedinačno specijalnostima, kako bi se mobilizacija, koja bi eventualno kasnije usledila, izvršila pod što povoljnijim uslovima.

Pored svih važećih i poznatih principa za uspešno sprovođenje mobilizacije u savremenim uslovima, sve starešine moraju biti spremne za najtežu varijantu u sprovođenju mobilizacije, tj. za mobilizaciju u uslovima borbenih dejstava i posle teških razaranja.

Svi poslovi koji su vezani za mobilizaciju veoma su osetljivi sa stanovišta bezbednosti, jer obavешtajne službe agresora planiraju razne mere da bi došle do podataka o mobilizaciji. Planira se i ubacivanje specijalnih snaga radi ometanja i onemogućavanja izvršenja mobilizacije. Zato se danas najčešće smatra da uspešno izvršenje mobilizacije predstavlja i prvu pobedu nad agresorom.

Pojave koje u savremenim uslovima, usled dejstva nuklearnog i drugog savremenog naoružanja, prate izvršenje mobilizacije, kao što su: prvi „šok“ rata, odvajanje od porodice, međusobno nepoznavanje ljudstva, neuhodanost mehanizma za snabdevanje i zbrinjavanje, pojačana neprijateljska propaganda i slično — mogu negativno da se odraze na izvršenje mobilizacije i kao takve predstavljaju komponente od kojih se mora polaziti i u organizovanju mera bezbednosti.

Osnovni cilj organizacije i mera bezbednosti je da se neprijateljevim obavешtajnim i vojnoobavешtajnim službama onemogućiti prikupljanje podataka o mobilizacijskim priprema i razvoju oružanih snaga. Tako se agresor može sprečiti u pokušaju da postigne iznenađenje. Nasuprot tome, on će moći uspešnije da ometa mobilizaciju ako bude raspolagao sa više podataka o mobilizacijskom sistemu i razvoju, mestima gde se formiraju jedinice, rasporedu skladišta, pokretu rezervnog sastava itd. Ukoliko te podatke bude morao da prikuplja u toku samog izvođenja mobilizacije izgubiće u vremenu, a podaci će biti nesigurni i neprovereni, pa će i ometanje mobilizacije biti manje efikasno. Znači, tajnost mobilizacijskog sistema i razvoja zahteva da se zaštiti pregled ratne armije po vidovima, rodovima i službama, jačina, mesto i vreme razvoja ratnih jedinica.

Da bi se to postiglo preduzimaju se mere za zaštitu podataka o mobilizaciji koji se nalaze kod komandi, jedinica i ustanova i

onih koji su na upotrebi kod državnih i drugih organa van oružanih snaga. To se u osnovi postiže preduzimanjem mera za otkrivanje i sprečavanje neprijateljeve obaveštajne delatnosti, određivanjem i ograničavanjem najnužnijeg broja lica koja su potpuno ili delimično upoznata sa mobilizacijskim pripremama, zaštitom tajnosti podataka i dokumenata, preduzimanjem mera fizičkog obezbeđenja dokumenata koja se odnose na izvršenje mobilizacije, pravilnim izborom kadrova za izvršenje mobilizacije, obezbeđenjem magacina ratne opreme i naoružanja, izborom ljudstva za ovo obezbeđenje i slično.

Ako za primer uzmemo samo problem tajnosti skladišta ratne opreme i naoružanja i posledice koje mogu nastupiti ukoliko se podaci o njima otkriju, onda su opet veoma poučna iskustva iz rata na Bliskom istoku. Pošto su raspolagali sa tačnim podacima o lokaciji i vrstama protivničkih skladišta, Izraelci su prvog dana agresije uništavali ona najvažnija. Karakteristično je da su i od cisterni sa visokooktanskim gorivom za avione tukli isključivo one koje su bile pune goriva, što znači da su raspolagali čak i podacima takve vrste.

Kao što je neophodno da su mere bezbednosti sastavni deo svih poslova u pripremama mobilizacije, one to moraju biti i tokom njenog izvođenja. Imperativ je da se u svakoj jedinici i ustanovi bezbednost temeljno izuči i planira za potrebe mobilizacije. Osnovno je da se za sva mobilizacijska rešenja izvrše odgovarajuće bezbednosne procene i da se te procene uzmu u obzir kod planiranja mobilizacijskih poslova.

Pored toga, posebno se pripremaju i preduzimaju mere u pogledu zaštite od sabotaza, diverzija i drugih subverzivnih delatnosti neprijatelja onih komunalnih objekata koji su od značaja za uspešno vođenje rata.

Planiranje organizacije opšte zaštite i mera bezbednosti na celokupnoj mobilizacijskoj prostoriji obaveza je i nadležnost najstarijih komandi, i svih kadrova koji rade na izvršenju mobilizacije u okviru njihovih funkcionalnih zaduženja.

Karakteristike razvitka savremenih armija i eventualnog rata postavljaju sve složenije uslove i u pogledu fizičkih, stručnih i drugih kvaliteta ljudstva za popunu pojedinih delova oružanih snaga. Zato se u popuni posebno određuje kojim delovima oružanih snaga i vojnih specijalnosti treba dati prednost u izvršenju namenske popune u odnosu na fizičke, stručne i druge kvalitete ljudstva. Principom kvalitetne popune obezbeđuje se formiranje jedinice prema njenom nameni, odnosno obezbeđenje kvalitetnog ljudstva za određene dužnosti i specijalnosti. Da bi se taj uslov obezbedio propisuju se posebne obaveze nadležnim faktorima. U izvršenju ovog zadatka angažuju se više organa i organizacija u skladu sa konkretnim uslovima i mogućnostima zemlje.

2. *Vojni ratni planovi* su sinteza podataka i dokumenata o upotrebi oružanih snaga u početnom periodu rata i njihovo otkrivanje bi moglo imati teške posledice po bezbednost određene

zemlje i njenih oružanih snaga. Zbog koncentracije najvažnijih podataka u njima, ratni planovi su veoma osetljiv elemenat u sistemu celokupne bezbednosne zaštite ratnih priprema oružanih snaga. Međutim, činjenica je da ove planove ne čine samo određeni dokumenti, već se oni čitavim nizom mera i postupaka jednim delom realizuju u miru, što pored ostalog, i čini osnovnu suštinu i teškoće u njihovoj bezbednosti i zaštiti.

Jedno od pitanja koje je usko povezano sa ratnim planiranjem i njegovom realizacijom jeste bezbednosna zaštita objekata koji, prema zamisli i planiranju dejstava, imaju osobiti značaj za oružane snage i odbranu zemlje. Opasnosti koje utiču na zaštitu ovih objekata proizlaze iz tehničkih mogućnosti savremenih letelica, usavršenosti uređaja za osmatranje, izviđanje i fotografisanje, što zahteva da se situacija ceni na nov način i da se preduzimaju najefikasnije mere zaštite (ukopavanje, maskiranje, legendiranje radova, dezinformacije itd.). Određivanje težišta bezbednosne zaštite, pre svega, na objekte značajne za ratno planiranje ne znači šire otvaranje i liberalizaciju u odnosu na ostale vojne objekte, koji imaju određeni značaja, ali ih je teško zaštititi.

Naprotiv, novonastali uslovi zahtevaju realnu procenu i primenu najefikasnijeg načina zaštite objekata specijalne namene, kao što su: komandna mesta, centri veze, specijalna skladišta za potrebe komandovanja, fortifikacijski uređena odbrambena uporišta, skladišta i magacini ratne opreme i naoružanja, objekti VOJIN i radarske stanice, raketni vatreni položaji, vojni aerodromi, opitni poligoni, podzemne fabrike i drugi objekti sličnog karaktera i namene.

Značajno je zaštititi i tehnološke i konstrukcione podatke i dokumentaciju, zatim razne analize i studije o vojnim objektima koji se grade, a upotrebljavaju se i čuvaju u komandama, jedinicama i ustanovama. Takvi podaci obično ukazuju na značajna, tehnička rešenja, na namere i mogućnosti ili odaju stanje fortifikacijskog uređenja pojedinih težišnih operativno-strategijskih pravaca. Zato zaštita samih dokumenata ratnog plana ne garantuje i njegovu potpunu bezbednost ako se ne zaštite i svi drugi elementi vezani za ratni plan.

Dokumenti ratnog plana celovito pokazuju planirane mere i konkretnu upotrebu strategijskih, operativnih i taktičkih grupacija oružanih snaga određene zemlje, zbog čega su težište napada i naprezanje zainteresovanih obaveštajnih službi. Komande u kojima se izrađuju i čuvaju ovi planovi zbog toga preduzimaju posebne mere obezbeđenja i čuvanja. Te mere su u svim armijama sveta propisane i u suštini sadrže sledeće: izbor kadra za rad na dokumentima, čuvanje dokumenata u specijalnim prostorijama i sigurnim kašama, zabrana iznošenja dokumenata van određenih prostorija, posebna evidencija dokumenata, tehničko i fizičko obezbeđenje prostorija, regulisan postupak u prenošenju dokumenata u pogledu prevoznih sredstava i u kontraobaveštajnoj zaštiti itd. Svuda se pledira na dosledno sprovođenje tih mera u skladu sa konkretnim uslovima i potrebama.

U ratnim planovima se posebno razrađuju i mere bezbednosti koje prate planirani razvoj oružanih snaga i njihovu upotrebu. Te

mere obuhvataju funkcije bezbednosti koje preduzimaju komande i ustanove, a posebno i one koje planiraju organi bezbednosti radi kontraobaveštajne zaštite. S obzirom na to da vojni i civilni ratni planovi predstavljaju usklađen napor za određene postupke u početnom periodu rata, opseg mera bezbednosti koje planiraju je vrlo širok i zahteva angažovanje svih bezbednosnih organizacija zemlje, i izvršenje bezbednosnih zadataka svih drugih organa čiji su postupci planirani ratnim planom.

3. *Bezbednost u borbenoj gotovosti oružanih snaga ima poseban značaj.* U svim zemljama intenzivno se traže najbolja rešenja u organizaciji borbene gotovosti oružanih snaga. Prema mogućnostima zemlje one moraju biti što bolje i savremenije opremljene, obučene i osposobljene, kako bi mogle izvršiti ratne zadatke, pri čemu poseban značaj ima borbena spremnost i opremljenost prvog stratejskog ešelona. Bobrena gotovost oružanih snaga zahteva, pored ostalog, precizno planiranje ratnih zadataka, organizovanost, bezbednost i brzinu u radu jedinica, komandi i ustanova, umešno rukovođenje, izvanrednu obučenosť starešina i vojnika, njihovu fizičku izdržljivost, psihičku otpornost i moralno-političku spremnost da, uz maksimalne napore i zalaganje, tačno i na vreme izvršavaju zadatke.

Sa stanovišta bezbednosti u borbenoj gotovosti postavlja se kao najbitnije — kako doći do podataka i uzroka onih spoljnih i unutrašnjih faktora koji narušavaju ili mogu da naruše borbenu gotovost i jedinstvo jedinica. To su obaveštajni i neprijateljski rad uopšte, pojave koje po svojoj sadržini mogu da dobiju neprijateljsku sadržinu i orijentaciju, slabosti koje mogu da ugroze tajnost operacijskih, mobilizacijskih i drugih priprema, kvalitetnu popunu, planove pripravnosti, uređenje teritorije, sabotaze, diverzije i štetočinstva na materijalno-tehničkim i borbenim sredstvima itd.

Rat na Bliskom istoku karakterističan je i po ovim pitanjima. Izraelci su, na primer, prema podacima navedenim u knjizi „Izrael se bori za opstanak”, detaljno poznavali borbenu gotovost i spremnost arapskih zemalja, njihovu snagu i slabosti, elemente borbenog poretka itd. Bilo im je poznato da je uoči agresije smanjen stepen borbene gotovosti pilota, da je radarski sistem na aerodromu kod Ismailije bio u kvaru, a znali su i za neispravnosti borbene tehnike u pojedinim jedinicama na Sinaju itd.

Bezbednost u borbenoj gotovosti u osnovi ima za cilj:

a) da se preduzimanjem mera bezbednosti u pripremi oružanih snaga za rat ostvari što viši stepen zaštite tajnosti svih poslova kojima se ostvaruje stalna borbena gotovost;

b) da se sačuva u tajnosti prelaz na viši ili krajnji stepen borbene gotovosti oružanih snaga i da se neprijatelj obmane i iznenadi;

c) da se spreči neprijateljski rad i drugi negativni uticaji koji mogu da naruše moral, borbenu gotovost i jedinstvo jedinice.

Ostvarenje ovih ciljeva se postiže preduzimanjem raznovrsnih mera, sa težištem na:

zaštiti tajnosti konceptijskih rešenja, odluka i planova (operacijskih, mobilizacijskih i drugih);

obezbeđenju kvalitetne popune ratnih jedinica, shodno njihovoj nameni i zadacima u ratu;

tajnosti poslova na uređenju ratišta, posebno u skladu sa operacijskim planovima početnog perioda rata;

tajnosti i zaštiti izgradnje i namene objekata značajnih sa stanovišta ratnih priprema;

bezbednosti materijalnih rezervi i njihovoj fizičkoj zaštiti;

zaštiti sistema veza i tajnosti u njihovom radu;

tajnosti priprema civilnog sektora i njegovog prelaska na ratni kolosek, itd.

U sklopu određenih stepena pripravnosti, mere bezbednosti su po obimu i karakteru različite i treba da budu prilagođene svakom od tih rešenja. Najbitnije je zaštititi sam prelaz na stepen pripravnosti, jer upravo to može da upozori agresora da su otkrivene njegove namere.

Sve ovo ima posebne specifičnosti u uslovima postojanja savremenih izviđačko-tehničkih sredstava i njihovih mogućnosti u otkrivanju ciljeva. Govoreći o prikupljanju podataka tehničkim sredstvima, bivši šef CIA A. Dales je tvrdio da se ona uspešno koriste tamo gde ljudske mogućnosti otkazuju, i posebno isticao značaj obavestajnih satelita i aviona U-2, za koje kaže da su „rezultati njihovog izviđanja bili brži, tačniji i pouzdaniji nego što bi ih mogao prikupiti bilo koji tajni agent na zemljinoj kugli”. „Tačnije rečeno. dragoceni učinak U-2 može se uporediti jedino sa izuzimanjem tehničkih podataka direktno iz biroa i laboratorije”.

Pojave koje sa stanovišta bezbednosti mogu da utiču na borbenu gotovost i jedinstvo oružanih snaga nisu izolovane od društveno-ekonomskih kretanja u zemlji i međunarodne situacije, jer ovi procesi imaju odraza na armiju. Ta činjenica mora biti prisutna pri procenama iz kojih treba da rezultiraju adekvatne mere bezbednosti.

4. *Bezbednost u komandovanju* utiče na celokupnu borbenu pripremu armije za rat i predstavlja jedno od važnih pitanja opštih priprema. To proizlazi otuda što je u savremenim uslovima porastao značaj komandovanja i što je postalo teže i složenije, a KM osetljivija.

Savremeno komandovanje zahteva da komande budu što manje i da organizaciona struktura omogući jedinstven rad svih organa komande, traži veću pokretljivost, zaklonjenost i zaštićenost komandi, kao i deljivost prema nastaloj situaciji i potrebama unutrašnje organizacije rada. Savremeni uslovi rata zahtevaju zamenljivost komandi, jer se unapred mora računati sa tim da će KM biti prioritetni objekti protivničkih dejstava. To opredeljuje da su u metodu i oblicima rada komandi nastale velike promene, od kojih su najvažnije: organizovanost, brzina, bezbednost, koordinacija, snalažljivost i sigurnost veza.

Nivo pripreme štabova i komandi zavisi i od toga u kojoj su meri uvežbani da u svim situacijama primene najcelishodnije metode i oblike rada. Nema sumnje da je danas potrebna izvanredna umešnost komande da bi u kratkom vremenu i potrebnom tačnošću procenila situaciju, donela racionalnu odluku i sprovela planiranje. Za takav rad nužne su prethodno pripremljene studije, razrađeni šabloni, precizna organizacija, osposobljenost štabnih oficira u obavljanju ratnih dužnosti, i odgovarajuća automatizacija poslova.

Pripreme moraju obezbediti tajnost komandovanja, a to je, svakako, posebna teškoća pri postojanju savremenih sredstava i načina otkrivanja podataka. O tome najbolje govore primeri iz rata na Bliskom istoku. Izraelci su, navodno, raspolagali radio-karakteristikama raketnih divizionara UAR, što su iskoristili za ometanje, prisluškivanje i izdavanje lažnih naređenja. Prisluškivali su sva naređenja komandanta, pratili pokrete i pregrupisanja arapskih jedinica, što im je omogućavalo da brzo i adekvatno reaguju na svaku situaciju.

Obezbeđenje tajnosti komandovanja mnogo zavisi od tehničke opremljenosti komandi, pre svega, savremenim sredstvima automatizacije koja obezbeđuju tajnost šifrovanjem naređenja, informacija i ostalih podataka.

Neophodan uslov za bezbednost u komandovanju je izučavanje obaveštajnih i vojnoobaveštajnih službi agresora, upoznavanje sa snagama, sredstvima, formama i metodima njihovog rada. Svestranim praćenjem i izučavanjem delatnosti VOS, komande u svakodnevnoj delatnosti treba da polaze od procene neprijateljevih snaga i namera i da na bazi toga planiraju i preduzimaju mere bezbednosti. Jedan od bitnih elemenata u bezbednosti komandi i zaštiti podataka kojima raspolazu jeste razvijanje shvatanja i odgovornosti kod organa komande, odnosno kod svakog poznavaoca tajni — da su oni najodgovorniji u njihovom čuvanju.

Aktiviranje KM, naročito u uslovima već otpočetih ratnih dejstava, zahteva prethodno planiranje i detaljno organizovane postupke. Taj vremenski period, ma koliko bio kratak, predstavlja krajnje osetljivu fazu, naročito za više štabove. Zbog toga se još u vreme mira predviđa način uzbunjivanja organizacija veza za vreme pokreta jedinica, praćenje mobilizacije i početnih dejstava do stupanja u dejstvo KM, obezbeđenje KM, veza na KM i plan razmeštaja organa komande na KM.

Da bi se izbegla iznenađenja, a komande uspešno izvršile zadatke u pripremnom periodu, planiraju se mere bezbednosti i obezbeđenja, od kojih su posebno važne:

određivanje i blagovremeno upućivanje posebnih snaga u rejon predviđen za razmeštaj komande radi obezbeđenja prostorije, zavođenje režima, kontrole kretanja, kontraobaveštajnog obezbeđenja i slično;

mere za nesmetan, brz i tajni izlazak komandi na komandna mesta;

naslanjanje obezbeđenja komandi na celokupan sistem osiguranja koji treba saobraziti konkretnoj situaciji, za zaštitu komandanta i određenog broja visokih starešina razraditi i posebne mere obezbeđenja.

U bezbednosti komandi posebna pažnja se mora posvetiti i razradi mera bezbednosti za zaštitu arhive i dokumentacije koje se čuvaju kod komandi i ustanova.

5. *Bezbednost obaveštajnog rada.*

Cilj bezbednosti u obaveštajnom obezbeđenju ratnih priprema je zaštita svih elemenata vojnoobaveštajne delatnosti. Poznato je pravilo da obaveštajni podatak vredi samo onda kada druga strana na koju se podatak odnosi ne zna da se njime raspolaže. Isto tako svaki izvor može pored verodostojnosti davati i netačne podatke zbog problematičnosti izvora ili što ih podmeće protivnik. Vrednost informacija zavisi upravo od toga koliki je stepen bezbednosti pri konkretnom obaveštajnom radu. Samo proverena i bezbednosno zaštićena informacija omogućuje komandovanju (da iznenadi protivnika.

Na tim osnovama se zasniva bezbednost celokupnih obaveštajnih priprema oružanih snaga. U njima prvorazrednu ulogu ima sama obaveštajna služba, ali obim i delikatnost poslova zahtevaju napore i ostalih faktora koji učestvuju u ovom radu ili ga koriste. Poseban značaj ima kontraobaveštajna zaštita obaveštajnih priprema na sopstvenoj teritoriji, s obzirom na činjenicu da savremene kontraobaveštajne službe neprijatelja nastoje da borbu sa protivničkom obaveštajnom i VOS vode i na njihovom terenu.

Takva metodologija rada kontraobaveštajne službe i brojnost i aktivnost obaveštajnih centara eventualnih protivnika zahtevaju koordinirane napore u proučavanju vojnoobaveštajnih centara, jer je za komandovanje od izuzetnog značaja znati koje podatke protivnik ima o nama.

Ukupna suma obaveštajnih podataka sastoji se od informacija i analiza o protivniku, i informacija o tome šta protivnik zna o nama. Informacije i analize ove vrste su, prema tome, sastavni deo obaveštajno-izviđačke delatnosti, ali se do saznanja o njima dolazi obaveštajnim i kontraobaveštajnim radom.

Bezbednosna funkcija komandi, svih njenih organa i jedinica, u obaveštajnim pripremama je takođe značajna jer se one javljaju kao konzumenti rezultata obaveštajno-izviđačke delatnosti u obuci starešinskog sastava, na planu što boljeg i što detaljnijeg upoznavanja eventualnog protivnika. Treba naglasiti i potrebu bezbednosti u rukovanju obaveštajnim materijalom, počev od izvora prenošenja, prevođenja, umnožavanja, distribucije do publikacije i eksploatacije.

6. *Sistem vojne bezbednosti* je nedeljiva celina opšteg sistema bezbednosti. To posebno dolazi do izražaja u pripremama naših oružanih snaga za odbranu zemlje.

Sistem naše bezbednosti uslovljen je karakterom društvenopolitičkog sistema čiji su osnovi dati u Ustavu SFRJ. Značajna je

činjenica da se ograničavanje ili ukidanje pojedinih sloboda i prava građana predviđa samo kao izuzetak i to za vreme ratnog stanja i u obimu koji zahtevaju interesi odbrane zemlje. U stanju neposredne ratne opasnosti, Predsednik Republike ovlašćen je da takva ograničenja reguliše uredbama koje imaju zakonsku snagu. U miru se neophodna ograničenja mogu regulisati jedino zakonom Savezne skupštine. Znači, naš Ustav veoma određeno reguliše ovaj kompleks odnosa, isključujući bilo kakva normativna ovlašćenja organa uprave.

Međutim, Ustav daje mogućnost da se i u miru, u interesu bezbednosti i odbrane zemlje, mogu preduzimati neophodne restrikcije. Kada je reč o eventualnim restrikcijama prava i sloboda u mirnodopskom periodu, treba imati u vidu da su u nas od posebnog značaja i subjektivni faktor, svest i društvena solidarnost, posebno kada se radi o tako vitalnim interesima kao što su bezbednost i odbrana zemlje. Iz te osnove proizilazi i odredba Ustava da je „odbrana zemlje pravo i dužnost građana, radnih i drugih organizacija, kao i federacije, republike, opštine i društveno-političkih zajednica”.

Sistem vojne bezbednosti se neposredno naslanja na čitav kompleks mera bezbednosti na civilnom sektoru sa kojim je u neposrednoj vezi i u obavljanju zadataka na pripremi oružanih snaga i naroda za rat. Premda se taj kompleks mera bezbednosti realizuje kroz redovne funkcije državne uprave i mere radnih i drugih organizacija, on je od bitnog značaja za bezbednost u ratnim pripremama, jer one zadiru skoro u sve oblasti života. Tu su na prvom mestu mere za zaštitu vojne tajne: što je regulisano Zakonom o Narodnoj odbrani (utvrđene su obaveze državnih organa, radnih organizacija i pojedinaca da čuvaju kao vojnu tajnu sva obaveštenja i podatke vojnog karaktera, donete odredbe o aerofotogrametrijskom i drugom snimanju zemljišta i o snimanju teritorije iz vazduha), odredbama Zakona o štampi i drugim vidovima informacija (zabranjeno je objavljivanje podataka o oružanim snagama i Narodnoj odbrani ako predstavljaju vojnu tajnu), odredbama Osnovnog zakona o preduzećima (utvrđena je obaveza čuvanja kao vojne tajne podataka koje odredi DSNO), odredbama Zakona o preduzećima koja proizvode za određene vojne potrebe, koja su obavezna da preduzimaju mere bezbednosti koje traži DSNO.

Značajan je takođe i kompleks mera bezbednosti u poslovima vojne obaveze i mobilizacije i organizacije teritorijalne odbrane koje sprovode opštinski i viši organi uprave za Narodnu odbranu. Premda je zakonskim i drugim propisima u sadašnjoj fazi materija o zaštiti vojne tajne uglavnom zadovoljavajuće regulisana, to čini samo deo tajni koje su od posebnog značaja za bezbednost i odbranu zemlje. U poslovima i nadležnostima državnih organa, radnih i drugih organizacija, stiče se niz značajnih podataka čije otkrivanje može imati negativne posledice za odbranu zemlje. Sadašnji sistem propisa o zaštiti službene i poslovne, odnosno državne tajne (KZ čl. 105-a) zahteva dalju razradu u tom pravcu.

Regulisanje vojne bezbednosti je u isključivoj kompetenciji Vrhovnog komandanta. Prema Zakonu o JNA, Vrhovni komandant

određuje zadatke Jugoslovenskoj narodnoj armiji u mirnodopskom stanju i utvrđuje osnovne planove i pripreme JNA za odbranu zemlje. Državni sekretarijat za Narodnu odbranu rukovodi pripremanjem JNA za odbranu zemlje u okviru planova i pripremnih mera koje utvrdi Vrhovni komandant i donosi pravila i propise za koje je ovlašćen. U okviru ovih planova i pripremnih mera upravo se i reguliše bezbednost Armije. U smislu navedenih zakonskih ovlašćenja, Vrhovni komandant, odnosno državni sekretar za Narodnu odbranu, ovu bezbednost je regulisao nizom propisa. Tim propisima postavljeni su osnovni principi našeg sistema vojne bezbednosti, kao i organizacija same vojne bezbednosti.

Iz intenziteta aktivnosti savremenih obaveštajnih službi, čija je osnovna karakteristika vrlo široka skala obaveštajno-izviđačkih i subverzivnih delatnosti, proizilazi kao aksiom činjenica da se takvoj razgranatoj i bezobzirnoj aktivnosti moguće uspešno suprotstaviti jedino angažovanjem svih subjektivnih snaga na planu bezbednosti, odnosno da mere bezbednosti moraju biti nedeljivo vezane sa svim poslovima komandi i drugih organa i organizacija koje se bave ratnim pripremama.

Organi bezbednosti kroz kontraobaveštajni rad dolaze do saznanja o obaveštajnoj i drugoj subverzivnoj delatnosti neprijatelja, a s tim u vezi i do podataka o raznim pojavama koje utiču ili mogu negativno da utiču na bezbednost jedinice. Sa rezultatima toga rada upoznaju se svi stepeni komandovanja i sektori rada u armijskoj organizaciji. Sistem rukovođenja u Armiji i zadaci koji se pred nju postavljaju zahtevaju da se podaci slivaju i analiziraju na odgovarajućim komandnim stepenima. Upoznavanje komandovanja sa ovim podacima zahteva analitičku procenu obaveštajnog rada neprijatelja i pojava koje mu pogoduju, radi sagledavanja uzroka njihovog nastanka i kretanja. Organi bezbednosti predlažu mere za suzbijanje i sprečavanje neprijateljskog rada i negativnih pojava u jedinicama.

Pomenute funkcije JNA na planu bezbednosti zemlje i potreba za usklađenim i jedinstvenim delovanjem svih službi bezbednosti u SFRJ, zahtevaju da se i organi bezbednosti JNA na određen način posmatraju kao deo opšteg sistema bezbednosti — kao organi čiji se delokrug i metodologija rada usklađuju sa opštom politikom i smernicama na planu borbe protiv neprijatelja. Zbog toga je neophodna radna koordinacija i sadejstvo svih srodnih službi koje izvršavaju obaveštajno-bezbednosne funkcije.

U eventualnom ratu sistem bezbednosti u oružanim snagama i ratnom mehanizmu zemlje uopšte, mogao bi uspešno da funkcioniše jedino ako je dobro postavljena organizacija, koja mora biti usklađena na svim nivoima komandi i civilne uprave i sposobna da prebrodi sve teškoće iznenadnog udara.

Upravo u ratnim pripremama treba stalno dograđivati takvu organizaciju sistema bezbednosti koja će spremno ući u eventualni rat, koji (pogotovo u početnom periodu) neće trpeti veće reorganizacije, jer bi svaka neorganizovanost mogla imati neslućene posledice. S druge strane, sistem bezbednosti treba tako organizaciono

postaviti da od početka ratnih dejstava bude ofanzivna prema agresoru i njegovom obaveštajnom radu, što se može postići samo koordiniranjem rada svih vojnih i civilnih obaveštajno-bezbednosnih institucija. Ta saradnja mora biti svestrana i postavljena na čvrstim organizacionim osnovama.

Pri razmatranju priprema organizacije i oblika saradnje vojnih i civilnih obaveštajno-bezbednosnih institucija u uslovima teritorijalnog rata, nameće se potreba čvrste saradnje teritorijalne obaveštajne službe i službe bezbednosti JNA. Iskustva iz NOR-a u organizaciji teritorijalne obaveštajne službe mogu korisno da posluže, jer je upravo ova služba dala vanredne rezultate koji su bili od izuzetnog značaja za uspešna dejstva partizanskih jedinica i organizacija NOP.

General-major
Stjepan DOMANKUSIC